

**Дисципліна «Економіка сільськогосподарського
виробництва»**

***Тема1. ЗЕМЕЛЬНІ РЕСУРСИ, ЇХ ВИКОРИСТАННЯ ТА
ОРГАНІЗАЦІЯ ЗЕМЕЛЬНОЇ ТЕРИТОРІЇ АГРАРНИХ
ФОРМУВАНЬ.***

1. Земля - основа матеріального виробництва в сільському господарстві.
2. Правові основи використання земель в Україні.
3. Види земельних угідь, їх призначення, облік та ефективність використання.
4. Методика грошової оцінки землі.
5. Організація землеустрою та території аграрних формувань.
6. Організація робіт з охорони земельних ресурсів.

1. Земля - основа матеріального виробництва в сільському господарстві

Земля є одним з основних джерел існування суспільства. Серед умов, необхідних для виробничої діяльності і життя людей, вона займає особливе місце. На землі розміщуються міста і села, вона є основою для розвитку промисловості, транспорту, а особливо сільського господарства та підприємств інших видів людської діяльності. В надрах землі знаходяться вугілля, руда, нафта, газ тощо. Невід'ємною складовою землі є ґрунтовий покрив, ліси, ріки, озера, що займають важливе місце у процесі виробництва матеріальних благ і створення умов для існування самої людини. Таким чином, поверхня землі є основою і необхідною умовою того, щоб процес виробництва міг взагалі відбуватися. Постачаючи споконвіку людині їжу, земля є національним багатством суспільства і матеріальною основою існування людини.

Отже, земля - найважливіше багатство суспільства, основний засіб виробництва у сільському господарстві, просторовий базис розміщення та розвитку всіх галузей народного господарства. Тому землю потрібно

розглядати з двох боків. По-перше, як простір, необхідний для різного виробництва(для всякої людської діяльності) і, по-друге, як умову для виробництва продуктів людині. Проте в кожному з них її роль неоднакова. У сільському господарстві вона є не тільки просторовим базисом, а й основою для його розвитку, головним засобом виробництва. Без землі процес виробництва сільськогосподарської продукції взагалі був би немислимий. Виробництво продукції тут багато в чому залежить від її якості, вона забезпечує рослини всіма елементами живлення, водою та іншими джерелами їх нормального росту.

Процес виробництва необхідної кількості продукції землеробства відбувається внаслідок дії людини на землю як предмет праці. При цьому використовуються фізичні, хімічні та біологічні особливості ґрунтового покриву землі, в якому відбувається життєдіяльність рослин. Кінцевий результат праці у землеробстві - врожайність рослин, у значній мірі залежить від організаційно-господарських, агрохімічних, меліоративних та інших заходів спрямованих на підвищення родючості ґрунту.

Поряд з іншими засобами виробництва, які використовуються в сільському господарстві, земля має свої специфічні властивості, які зумовлюють цілий ряд її відмінностей від інших засобів. Головним з них є: земля не є продуктом людської праці, а продукт самої природи; земля просторово обмежена, її не можна збільшити або зменшити; земля не може бути замінена ніяким іншим засобом виробництва і виступає основним засобом виробництва, вона відзначається постійністю місця використання; окремі ділянки землі не рівноцінні за якістю і родючістю, що необхідно враховувати при плануванні і розміщенні сільськогосподарського виробництва; земля при правильному її використанні не зношується, як інші засоби виробництва, а поліпшується, родючість її підвищується.

Крім природних властивостей ґрунту, продуктивність землі зумовлюється рівнем розвитку продуктивних сил та іншими факторами, дія яких змінюється як з часом так і територіально. Через це одні і ті ж ґрунти по-різному можуть вплинути на результати праці в сільському господарстві, в залежності від якісних властивостей ґрунту.

Тому родючість ґрунту необхідно розглядувати з різних сторін.

Родючість ґрунту визначається здатністю давати урожай, тобто здатністю ґрунту нагромаджувати й утримувати вологу та забезпечувати нею рослин, нагромаджувати і трансформувати поживні речовини в доступній для рослин формі, а також забезпечувати доступ кисню в зону кореневої системи рослин, тобто здійснювати аерацію ґрунту.

Розрізняють природну і економічну родючість ґрунту. Природна є результатом тривалого ґрунтоутворного процесу, що проходить в певних кліматичних умовах, визначається фізичними, хімічними і біологічними властивостями ґрунту. У чистому виді вона існує доти, поки людина не включає землю в процес виробництва продукції. Ділянки землі за своєю природною родючістю не є однакові.

Природна родючість ґрунту може підвищуватися під дією праці людини в процесі виробництва. В цьому разі вона називається штучною і відображає вкладення праці і коштів в обробіток землі. Природна і штучна родючість ґрунту пов'язані між собою.

Земельний кадастр - це систематизована на науковій основі сукупність достовірних даних про природні властивості земель, їх господарський і правовий стан, зокрема даних про реєстрацію земле - користувань, облік кількості і якості земель, бонітування (якісну оцінку ґрунтів) та економічну оцінку землі. Дані земельного кадастру використовуються для організації планомірного і найбільш ефективного використання земельних ресурсів в інтересах всього суспільства, охорони і підвищення родючості ґрунту.

2. Правові основи використання земель в Україні.

За останні роки в Україні відбулися суттєві зміни у формах власності на землю. Безоплатно передано у приватну власність мільйони гектарів продуктивних земель сільським і міським жителям. Збільшення кількості земельних власників сприяло розширенню кола учасників земельних відносин, тому суттєвого значення набуває законодавча і нормативна база, механізми регулювання земельних відносин і управління земельними ресурсами. Виникла необхідність законодавчо розширити для України низку нових питань, зокрема щодо форм власності на землю, податку на землю, застави, оренди землі і т. д.

Відповідно до статті 14 Конституції України земля є національним багатством, що перебуває під особистою охороною держави. Основний документ земельного законодавства держави, що регулює земельні відносини є "Земельний Кодекс України", який був прийнятий у березні 1992 року і складається з 10 розділів і 118 статей. В 2001 році прийнятий новий Земельний Кодекс України, який складається з 10 розділів і 212 статей. Економічні і соціальні проблеми країни, традиції українських землевласників і землекористувачів вимагали вдосконалення земельних відносин, формування нормативної бази для визначення і закріплення прав та відповідальності за

користування землею, тому прийнято, крім змін і доповнень до Земельного Кодексу України, цілу низку законів.

Для проведення земельної реформи створено відповідну правову базу, розроблено понад 30 законодавчих, нормативних, інструктивно-методичних актів і документів, зокрема, Земельний Кодекс України, Закони України: "Про форми власності на землю", "Про колективне сільськогосподарське підприємство", "Про плату за землю", "Про фермерське господарство", "Про особисте селянське господарство", Декрет Кабінету Міністрів України від 26 грудня 1992 р. "Про приватизацію земельних ділянок", Укази Президента України: від 10 листопада 1994 року № 666 "Про невідкладні заходи щодо прискорення земельної реформи в сфері сільськогосподарського виробництва", від 8 серпня 1995 року № 720 "Про порядок паювання земель, переданих у колективну власність сільськогосподарським підприємствам і організаціям", Постанови Верховної Ради України від 18 грудня 1990р. "Про земельну реформу" та від 13 березня 1992р. "Про прискорення земельної реформи та приватизацію землі", "Методика грошової оцінки земель сільськогосподарського призначення та населених пунктів", затверджена постановою Кабінету Міністрів України 23 березня 1995 року № 213, інші нормативні документи.

Законодавчою базою реформування земельних відносин стала постанова Верховної Ради України "Про земельну реформу", згідно з нею весь земельний фонд України було оголошено об'єктом земельної реформи з введенням права надання землі у приватну і колективну власність.

Правове забезпечення даної постанови здійснюється на основі Законів України "Про форми власності на землю", "Про фермерське господарство", "Про особисте селянське господарство", "Про колективне сільськогосподарське підприємство", "Про плату за землю", "Про землевпорядкування", "Про реєстрацію земельних ділянок і права власності на них", "Про охорону земель", "Про іпотеку земельних ділянок" і т.д. Вони передбачають встановлення трьох рівноправних форм власності на землю: державної, приватної і комунальної.

3. Види земельних угідь, їх призначення, облік та ефективність використання

Важливим народногосподарським показником є землезабезпеченість. Її визначають як відношення площі відповідних угідь до наявного населення

країни. У володінні і користуванні аграрних формувань знаходяться земельні ділянки для певних виробничих потреб. В залежності від способу використання землі поділяються на сільськогосподарські і несільськогосподарські угіддя.

При цьому під **угіддями** необхідно розуміти ділянки землі, які планомірно і систематично використовуються для відповідних виробничих, культурно-побутових і інших потреб, мають характерні природні відмінності або заново набуті властивості.

Сільськогосподарські угіддя - це угіддя, які мають конкретне сільськогосподарське призначення і придатні для виробництва певних видів сільськогосподарської продукції. Сюди належать:

- орні землі - рілля(посіви + пар) і перелоги;
- багаторічні сільськогосподарські насадження - сади, ягідники, виноградники, хмільники, горіхоплідні, чайні, тутові;
- сіножаті - заливні, суходільні, заболочені, штучні;
- вигони і пасовища - степові, гірські, низинні, штучні.

До **несільськогосподарських угідь** відносяться наступні:

- ліси і чагарники, включаючи ґрунтозахисні насадження;
- землі під будівлями, вулицями, дворами, площами і шляхами;
- землі під водою, ставками, ріками і озерами;
- землі непридатні до використання у сільському господарстві - болота, яри, піски, змиті солонці, гірські хребти, льодовики;
- інші землі.

Землі запасу - це ті ділянки землі, що не передані у власність або не надані в постійне користування, вони перебувають у віданні Рад народних депутатів і призначаються для передачі у приватну власність.

Серед земельних угідь найбільшу господарську цінність мають сільськогосподарські угіддя. Під структурою земельних угідь розуміється відсоткове співвідношення їх площ у загальній площі всіх, або тільки сільськогосподарських угідь. Склад і співвідношення земельних угідь не залишаються незмінними. До виробництва сільськогосподарської продукції залучаються ділянки землі, які раніше не оброблялись. Зокрема, осушуються болота, розкорчовуються чагарники для вирощування сільськогосподарських культур. Тобто мають місце процеси трансформації земельних угідь.

Трансформація земель - переведення угідь з одного виду в інший або зміна

їх функціонального призначення.

Необхідно, щоб трансформація земель була інтенсивною, тобто передбачала перехід менш продуктивних угідь в більш продуктивні (пасовища в ріллю, болота в сіножаті і т. д.)

Отже, при розробленні планів складається експлікація і трансформація земельних угідь, а також земельний баланс.

Експлікація земель - таблиця з даними про розміри й склад земельних угідь, що додається до планових матеріалів і документів. У ряді випадків у таблицю вносять умовні знаки, якими на плані позначають умовні угіддя або ґрунтові відмінності.

Земельний баланс - це співвідношення використання земельних угідь з їх наявністю на початок і кінець планового року. З метою визначення плану посівних площ розраховується площа землі в обробітку, яка включає ріллю, міжряддя садів при їх використанні не за прямим призначенням та в окремі роки - площу кормових угідь на яких співпадає польовий період при їх докорінному поліпшенні.

4. Методика грошової оцінки землі

Вартість або цінність землі залежить від мети для якої вона призначена. Відповідно до статті 2 Закону України "Про плату за землю", використання землі в Україні є платним. Плата за землю сплачується у вигляді земельного податку або орендної плати, що визначається в залежності від грошової оцінки землі. Грошова оцінка земельної ділянки проводиться Державним комітетом земельних ресурсів України, за методикою, затвердженою Кабінетом Міністрів України і застосовується для економічного регулювання земельних відносин при укладанні цивільно-правових угод, передбачених законодавством України.

Методи експертної грошової оцінки землі застосовуються з метою визначення вартості земельної ділянки. Спеціалісти з оцінки земельних ділянок повинні застосовувати декілька методів і тоді одержані показники вартості, можуть бути використані як ефективні методи перевірки кожного із них.

Перший метод базується на розумінні того, що покупець і продавець пов'язують вартість з витратами на освоєння та забудову земельної ділянки. В даному випадку вартість визначається через суму орієнтовної вартості землі до поточних витрат, які пов'язані з розширенням виробництва, або зміною того, що вже знаходиться на землі. Такий підхід є

досить ефективним при оцінці нових об'єктів земельної власності, які освоєні або освоєння яких передбачається відповідно до кращого і найефективнішого використання землі. Другий метод базується на співставленні даних про продаж земельних ділянок, коли ряд аналогічних видів земельної власності було недавно продано, або в даний час виставлено на продаж. На цій основі спеціаліст з оцінки землі визначає оціночну вартість шляхом співставлення аналогічних земельних ділянок і прав на них. Цей метод використовується в умовах розширеного активного ринку землі, коли достовірна інформація про продаж об'єктів є доступною. Спеціаліст з оцінки визначає ступінь схожості або різницю між земельною ділянкою, яка оцінюється і правами на неї та співставленими продажами, беручи до уваги права власників (в тому числі і передані), фінансові умови, стан ринку, умови продажу, місце знаходження, фізичні та хімічні характеристики, цільове призначення та режим використання, компоненти власності, не пов'язані з землею. Пізніше грошова вартість або відсоткове корегування застосовується стосовно ціни продажу з врахування відповідних відсотків.

Третій метод ґрунтується на капіталізації доходів і базується на визначенні поточної вартості майбутньої сумарної вигоди, яка пов'язана з володінням власністю. Доход може бути одержаний від земельної власності і вартість її перепродажу при переході до наступного власника, можуть бути капіталізовані в поточну одночасну власність. За даною методикою вартість визначається як відношення річного чистого доходу до суми капіталізації. Інвестор, який вкладає кошти очікує одержати відповідний прибуток на інвестиційні кошти. Отже, розрахована норма прибутку для залучення інвестиційного капіталу, є ризиком, який закладений у власність. Тому спеціалісти з грошової оцінки земель повинні відслідковувати вимоги інвесторів, що спостерігаються в даний час на ринку інвестиційної власності, що дасть можливість виявити майбутні тенденції.

Звідси ґрунтовне реформування земельних відносин може бути здійснено лише за наявності грошової оцінки земель, яка необхідна при паюванні земель, передачі їх у власність, спадщину, під заставу, при даруванні, купівлі-продажу земельної ділянки та права оренди, визначенні ставок земельного податку, ціноутворенні, обліку сукупності вартості основних засобів виробництва, визначенні розмірів внеску до статутних фондів колективних сільськогосподарських підприємств, спільних підприємств, об'єднань кооперативів тощо. Вони є вихідною базою для здійснення операцій із земельними частками (паями), а також для встановлення стартової ціни земельних ділянок при їх продажу на аукціонах.

Грошова оцінка земель здійснюється землевпорядною службою Держкомзему України.

Грошова оцінка земель визначається розміром щорічно одержаного рентного доходу з урахуванням строку його капіталізації. Останній залежить від розміру процентної ставки за користування довгостроковим кредитом. В методиці прийнято термін капіталізації в 33 роки, що відповідає трипроцентній платі за користування кредитом. Низька процентна ставка зумовлюється тим, що на відміну від інших засобів виробництва земля є найбільш стабільним об'єктом вкладання капіталу і залишається постійною у сфері виробництва.

В основу методики визначення грошової оцінки земель покладено рентний дохід на вирощуванні зернових культур, які в структурі посівів займають найбільшу питому масу і вирощуються практично на всіх землях.

Інформаційною базою визначення грошової оцінки земель сільськогосподарського призначення є матеріали державного земельного кадастру (кількісна і якісна характеристика та економічна оцінка земель, бонітування ґрунтів). Економічна оцінка земель проведена в Україні в 1988 році на основі результатів господарської діяльності за 1980-1986 рр. Вказаний період характеризується стабільністю цін на промислову і сільськогосподарську продукцію, що дає підстави використовувати співвідношення рентних доходів, які одержували на землях різної якості, виражене в балах.

Грошова оцінка земель здійснюється послідовно по: Україні і області, адміністративні райони, сільськогосподарські підприємства, окремі земельні ділянки.

Для визначення грошової оцінки земель в Україні розраховується диференціальний рентний дохід з орних земель за економічною оцінкою виробництва зернових культур (у центнерах) за формулою:

$$P_{\text{дн}} = \frac{Y \times Ц - З - З \times K_{\text{нр}}}{Ц},$$

де: $P_{\text{дн}}$ - диференціальний рентний дохід з гектара орних земель, ц;

Y - урожайність зернових з гектара, ц;

$Ц$ - ціна реалізації центнера зерна, грн.;

$З$ - виробничі затрати на гектар, грн.;

$K_{\text{нр}}$ - коефіцієнт норми рентабельності.

Крім диференціального рентного доходу, в сільському господарстві створюється абсолютний рентний дохід. Загальний рентний дохід

обчислюється як сума диференціального та абсолютного рентних доходів.

Загальна грошова оцінка окремої земельної ділянки визначається сумою добутків площ агровиробничих груп ґрунтів на їх грошові оцінки. Слід зауважити, що згадана методика дозволяє своєчасно і без особливих затрат праці і коштів вносити корективи у грошову

-3-

оцінку земель у зв'язку з інфляційними процесами в нашій державі та з врахуванням світової тенденції щодо подорожчання землі. З цією метою введено натуральний вираз грошової оцінки землі в зерновому еквіваленті.

Визначення грошової оцінки землі дає змогу вірно провести перерозподіл землі при виділенні з існуючого господарства нового підприємства, виході громадян з господарства із своєю земельною часткою (паєм)

5. Організація землеустрою та території аграрних формувань

Землеустрій є складовою частиною системи державних заходів щодо найбільш правильного розміщення сільськогосподарського виробництва, розробки та вдосконалення економічного механізму раціонального використання землі і збереження родючості ґрунту. Особливої актуальності ці питання набувають у період реформування земельних відносин та створення нових підприємств різних форм власності.

Завданням організації земельної території аграрних формувань є створення найкращих господарських і виробничих умов для здійснення їх виробничої діяльності - ефективного використання техніки і трудових ресурсів, оперативності управління, зручності зв'язку.

Організація земельної території включає: проведення землеустрою; розміщення населених пунктів, виробничих дворів, польових і бригадних станів; організацію території сівозмін, бригадних ділянок, садів, сіножатей і пасовищ; розміщення шляхової мережі та лісонасаджень.

Організація землеустрою передбачає: упорядкування існуючих земель користувачами з метою усунення незручностей у розміщенні меж; внутрішньогосподарську організацію території із введенням економічно обґрунтованих сівозмін, розробку заходів щодо захисту ґрунтів від ерозії; виявлення нових придатних для сільськогосподарського і народногосподарського використання земель (лінії електропередач, відокремлені смуги залізниць, військові полігони, не рекультивовані землі після промислових виробок та ін.); встановлення і уточнення меж населених

пунктів; проведення топографо-геодезичних, ґрунтових, геоботанічних та інших досліджень з метою розробки заходів щодо поліпшення ґрунтів.

При вирішенні питань землеустрою необхідно дотримуватись таких принципів: встановленої для землекористувача власності на землю; використання землі в інтересах не лише власника, але й усього суспільства з дотриманням пріоритету сільськогосподарського виробництва; раціонального використання земель.

Зміни границь і розмірів аграрних формувань проводиться при укрупненні і розукрупненні господарств в зв'язку з перерозподілом земель між землекористувачами, при ліквідації дрібно-контурності, вклинюванні, а також інших незручностей, які викликані меліоративним, дорожнім чи іншим будівництвом.

Внутрішньогосподарський землеустрій є важливим заходом з раціонального використання землі в аграрних формуваннях. Він проводиться з метою організації території аграрних формувань. В процесі внутрішньогосподарського землеустрою встановлюється характер і порядок використання земель на перспективу, створюється організаційно-територіальна основа для використання угідь, підвищення культури землеробства, захисту ґрунтів від ерозії, високопродуктивного використання техніки і раціональної організації праці. В проектах внутрішньогосподарського землеустрою вирішуються наступні питання:

- розміщення земельних масивів виробничих підрозділів і господарських центрів;
- організація угідь і сівозмін;
- організація території сівозмін, садів, сіножатей, пасовищ;
- водогосподарське і дорожнє будівництво;
- меліоративні, гідротехнічні і інші заходи боротьби з ерозією ґрунтів.

Важливою складовою частиною внутрішньогосподарського землеустрою є розміщення виробничих підрозділів і господарських центрів. *При організації виробничих і господарських центрів виділяють три основні зони:* житлову, виробничу і загальногосподарську. Останні дві розміщують щодо населеного пункту нижче з підвітряного боку. У господарстві може бути один або кілька господарських центрів. Якщо їх кілька, тоді виділяють центральну садибу, яка повинна бути зв'язана з іншими центрами, впорядкованими дорогами. При визначенні кількості господарських центрів та їх розмірів слід враховувати: оперативне управління всіма виробничими процесами; місце розташування залізничних і водних станцій; потребу і забезпеченість робочою силою; скорочення

витрат на управління господарством тощо.

Виробничі центри, ферми (молочнотоварні, відгодівельні, репродуктивні свинарські), овочівництво закритого ґрунту, підприємства з переробки і зберігання сільськогосподарської продукції та інші підрозділи, які є трудомісткими, розміщують поблизу населених пунктів. З цією метою ділянки землі для розміщення виробничих підрозділів потрібно вибирати з врахуванням організаційно-господарських, санітарно-гігієнічних, будівельних і зооветеринарних вимог.

При організації території земельного масиву аграрного підприємства одним з його елементів є організація угідь та сівозмін. Для цього необхідно визначити:

- площу і якість кожного земельного угіддя;
- заходи щодо їх поліпшення і витрати на них; склад сільськогосподарських культур, придатних для вирощування;
- види та кількість сівозмін, а також розміщення їх на території господарства.

При організації території сівозмін слід враховувати загальну площу ріллі та її конфігурацію, ґрунтові відмінності, спеціалізацію, структуру посівних площ тощо. Розміщуючи поля, враховують рельєф місцевості. Проектуючи розміщення полів сівозмін, слід виходити з того, що вони повинні бути рівновеликими, не перетинатись ярами, річками, тощо. Допускається відхилення від середнього розміру поля 3-5%. Проектувати поля сівозмін необхідно із врахуванням доріг, лісосмуг, меліоративних споруд та інших природних контурів, які повинні бути їхніми межами. Основні лісосмуги розміщують за довжиною полів, допоміжні за шириною. Сівозміни розташовують: на землях середньої і сильної еродованості - ґрунтозахисні; в долинах - овочеві; біля ферм - кормові; на решті земель - польові.

Основною умовою раціонального розміщення сівозмін і організації їх території є виконання комплексу культур - технічних, меліоративних, протиерозійних і організаційно - територіальних заходів, спрямованих на підвищення родючості ґрунтів і підвищення врожайності сільськогосподарських культур.

6. Організація робіт з охорони земельних ресурсів

У сільському господарстві України широко впроваджують системи агротехнічних, лісомеліоративних та інших заходів, спрямованих на охорону ґрунтів і підвищення їх продуктивності. Особливе значення мають заходи боротьби з вітровою і водною ерозією, оскільки понад 28%

сільськогосподарських угідь зазнають шкідливої дії ерозії. Під орні землі використовується 27% еродованих земель, у тому числі середньо - і дуже еродованих - 8%. Разом з тим дві третини природних кормових угідь і така ж кількість багаторічних насаджень розташовані на не еродованих землях.

Щорічне використання еродованих земель під посіви, особливо під просапні культури, приводить до змиву родючого шару ґрунту, утворення ярів, замулювання річок, каналів, водойм, руйнування шляхів, споруд, а в умовах лісостепових і степових районів країни, де лісів мало і до періодичних пилових бур, що завдають великої шкоди всім сільськогосподарським підприємствам.

В Україні здійснюється комплекс протиерозійних робіт щодо захисту ґрунтів від вітрової і водної ерозії, який включає агротехнічні, лісомеліоративні, гідротехнічні та інші заходи. У протиерозійному комплексі чільне місце займають роботи зі створення системи полезахисних лісових смуг. Як відомо, під впливом лісових смуг на прилягаючих до них полях змінюється вітровий, температурний і водний режими, припиняється вітрова ерозія, рівно мірні ще розподіляється сніг, підвищується активність мікрофлори, що в цілому призводить до зміни самих ґрунтів. Полезахисні лісові смуги надійно захищають поля від вітрової ерозії і суховіїв. Поєднання системи полезахисних лісових смуг з системою правильних сівозмін і досконалою агротехнікою підвищує родючість полів і сприяє одержанню сталих урожаїв.

Великої шкоди завдає водна ерозія. **Розрізняють площинну (змив) і лінійну (розмив) ерозії.** При площинній відбувається поверхневе руйнування ґрунту і знесення гумусового шару. Лінійна (вертикальна) ерозія виникає на землях, де не врегульовано скидання талих і дощових зливових вод, внаслідок чого під час танення снігу і зливових дощів руйнуються не лише ґрунти, але й материнські породи і утворюються яри.

Для боротьби з водною ерозією створюються прияржні захисні лісонасадження, на дуже еродованих змитих ґрунтах, де це необхідно, проводиться суцільне заліснення. Для врегулювання стікання талих снігових і зливових дощових вод будуються водозатримуючі і водовідвідні вали та більш складні інженерні гідротехнічні споруди. У боротьбі з водною ерозією дуже ефективні такі агротехнічні заходи, як гребенева поперечна оранка, смугове розпушування ґрунту, контурна оранка, поглиблення орного шару, лункування, переривчасте боронування, щілювання, впровадження ґрунтозахисних сівозмін, смугове розміщення культур, щілювання і кротування ґрунту, снігозатримання та інше. Впровадження цих агротехнічних заходів не потребує особливих затрат, але дає відчутний

ефект.

Для охорони ґрунтів велике значення мають такі заходи, як закріплення і заліснення, терасування крутосхилів, заліснення берегів річок, водойм, каналів тощо.

У складі сільськогосподарських угідь аграрних підприємств країни є значні площі кислих ґрунтів, засолених, солонцюватих, заболочених, перезволожених, вкритих камінням. Для поліпшення їх стану широко впроваджуються агрохімічні і культуртехнічні заходи, зокрема: вапнування кислих ґрунтів, гіпсування засолених. На перезволожених землях проводяться культуртехнічні роботи.

Значним резервом збільшення виробництва сільськогосподарської продукції є докорінне поліпшення використання осушених земель, грек схилів по горизонталях, поглиблення орного шару, перервне боронування зябу, щілювання, лункування і інші роботи.

Лісомеліоративні заходи з врахуванням ґрунтово-кліматичних умов і рельєфу місцевості включають створення полезахисних, водорегулюючих лісосмуг, захисних насаджень по берегах річок, озер і водоймищ, заліснення ярів, пісків і інших непридатних для використання в сільському господарстві земель. Як протиерозійні гідротехнічні споруди використовують водоскеровуючі вали, канали, швидкотоки, перепади, водоскиди шахтні і консольні, пороги і ін. Протиерозійні заходи запроваджують з врахуванням організації території господарства. При необхідності вирішують питання про зміну границь землекористування окремих підприємств, їх спеціалізації. При розміщенні угідь, визначенні складу культур, запровадженні сівозмін, при проектуванні дорожньої сітки захисних лісосмуг, багаторічних насаджень, розробці систем удобрення і обробітку ґрунтів, запровадженні пасовище оборотів, при складанні проектів зрошення, осушення і особливо при освоєнні нових земель, а також при вирішенні інших питань розвитку сільського господарства враховують вимоги захисту земель від водної і вітрової ерозії.

- 1 -

ЗАПИТАННЯ І ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Охарактеризуйте значення землі, як основного засобу виробництва в сільськогосподарських підприємствах.
2. Охарактеризуйте правові основи використання земель в Україні.
3. Назвіть категорії класифікації земельних ресурсів та на ведіть саму класифікацію.

4. Дайте загальну характеристику земельного балансу та основних складових його.
5. Які показники визначають економічну оцінку землі?
6. Назвіть показники рівня інтенсивності використання землі та дайте їм характеристику.
7. Назвіть показники економічної ефективності використання земель та дайте їм характеристику.
8. Розкрийте методику грошової оцінки землі.
9. Охарактеризуйте організацію території аграрних формувань.
10. У чому полягає організація робіт з охорони земельних ресурсів.

